

REUNIUNILE ROMÂNE DE FEMEI DIN COMITATUL FĂGĂRAȘ. ÎNFIINȚAREA ȘI EVOLUȚIA LOR PÂNĂ LA 1 DECEMBRIE 1918

Constantin Băjenaru*

Abstract: *The main causes which led to the foundation of the Romanian Orthodox and Greek-Catholic Women's Meetings in Transylvania and Banat, starting with 1850, are relatively known: the foundation of girls schools, the support of their own churches, the protection of widows and orphans, the activity of maintaining the Romanian cult and popular culture, helping the confessional schools and their pupils and others. The beginning has taken place in Brașov by the first reunion, founded here in 1850.*

The appearance and its activity had decisively boosted the foundation of such associations in other important cities and towns from Transylvania – among them appearing the two associations founded in Făgăraș in the second half of the 8th decade in the 19th century: The Romanian Orthodox Women's Reunion from Făgăraș and around, and The Greek-Catholic Romanian Women's Reunion from Făgăraș and around.

Relatively nothing consistent about their evolution in the specialized historiography is known, which determined us – based on a register of minutes of the Greek-Catholic Reunion and on the relatively numerous insertions in the newspapers of the time on their actions, sometimes on the seizures that they have been through, regarding the spirit of initiative and the implementation of some charitable actions and the spirit of sacrifice during the Romanian Independence War and the First World War – to focus more intensely on all the aspects and to try and bring to light, at first, some of their major accomplishments and areas of competence assumed by statutes.

Keywords: Făgăraș County, reunions, womens, Romanians, philanthropy, community, solidarity, nation.

Introducere

Alături de alte câteva manifestări de anvergură ale secolului al XIX-lea, feminismul, ca mișcare și ideologie, a constituit de asemenea un fenomen remarcabil care a exercitat o mare influență asupra societății umane. În accepțiunea sa modernă, feminismul românesc s-a afirmat începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, în spiritul asocierii și solidarității, fundamentat pe criterii social-profesionale, dar și naționale. Dezvoltând cele spuse, îmbrățișăm afirmația Simonei Știger de acum trei decenii: „Amprenta iluministă a conferit o orientare culturală feminismului românesc din Transilvania, reducându-l la aspectele filantropice și la necesitatea ridicării culturale a femeii prin instrucție, educație în familie, societate, singurele ipostaze în care se manifestă ideologia și activitatea primelor reuniuni de femei. Abia după 1880 ideologia, respectiv activitatea reuniunilor, se amplifică și se diversifică, dezvoltând o problemă complexă (economică, socială, politică, filantropică, culturală), puternic marcată de expansiunea ideii naționale și dezvoltarea conștiinței de sine a românilor. Noua turnură apropie până la identificare mișcarea femeilor de mișcarea pentru

* Cercetător științific III, dr., Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, Făgăraș; e-mail: bjnrcosti@yahoo.com.

libertate și unitate națională, transformând-o într-una din cele mai active și audiente componente ale militantismului național [...]”¹.

Cauzele principale care au condus la înființarea de societăți/reuniuni ale femeilor române ortodoxe și greco-catolice în Transilvania și Banat, începând cu anul 1850, sunt relativ cunoscute: apariția școlilor de fete, sprijinirea bisericilor proprii, protejarea văduvelor și orfanilor, activitatea de păstrare a culturii culte și populare românești, ajutorarea școlilor confesionale și a elevilor lor, a dascălilor ș.a.

Începutul a fost făcut la Brașov prin reuniunea înființată aici în anul 1850. Apariția și activitatea acesteia au impulsionat în mod decisiv și accelerat și înființarea altor astfel de asociații, ca mijloc eficient de progresare culturală, în alte orașe și localități mai importante din Transilvania, printre ele figurând și cele două întemeiate în Făgăraș în a doua parte a deceniului opt al secolului al XIX-lea – „Reuniunea Femeilor Române Ortodoxe din Făgăraș și jur” și „Reuniunea Femeilor Române Greco-Catolice din Făgăraș și jur”. Stimulate de succesele înregistrate în perioada anterioară, reuniunile ardelenene s-au coagulat în 1913 în „Uniunea Femeilor Române din Ungaria”.

După reuniunea brașoveană, relativ târziu s-a constituit cea de-a doua, la Lugoj în 1863, iar doi ani mai târziu „Reuniunea femeilor române din Abrud”, opinia publică românească, îndeosebi prin presă, fiind deranjată de ritmul extrem de lent de organizare a noi societăți feminine. Dintre organele de presă românești, „Familia”, începând cu anul 1869, va da tonul și va face o propagandă ferventă, ducând o campanie puternică pentru popularizarea ideii feministe și pentru înființarea de reuniuni. Drept urmare, începând cu anul 1870 ritmul crește constant, atingând apogeul către anii premergători Primului Război Mondial.

O a patra societate a fost înființată în 1870 – „Reuniunea femeilor române din Mediaș” – iar apoi, ca vechime, conform informațiilor noastre, cele două din Făgăraș amintite mai sus.

Două decenii mai târziu, în 1897, era înființată, tot pe teritoriul comitatului Făgăraș, la inițiativa unor fruntași brașoveni, Andrei Mureșianu, I. Popazu și George Barițiu, dar și a dorinței câtorva soții de intelectuali brăneni, o altă societate – „Reuniunea femeilor române din Bran” – care și-a impus ca scop principal înființarea unui internat pentru fete și educarea națională a româncelor din zonă².

Tot în arealul comitatului s-au mai constituit două societăți feminine în localitatea Zărnești: „Reuniunea femeilor române din Zărnești” și „Reuniunea femeilor române pentru înfrumusețarea bisericii gr. or. din Zărnești”, care în anul 1906 cumulau un număr între 40-60 de membre, iar în cel următor cuprindeau 56 de membre³.

Despre evoluția și activitatea acestora nu se cunosc informații relativ consistente în istoriografia de specialitate, ceea ce ne-a determinat ca – pe baza unui registru de procese-verbale al reuniunii greco-catolice și a parcurgerii unora dintre numeroasele inserări din presa vremii asupra organizării în timp și a acțiunilor acestora, uneori a convulsiilor prin care au

¹ Simona Ștîger, *Mișcarea feministă din Transilvania. Constituirea și evoluția reuniunilor de femei*, „Crisia”, XIX, 1989, p. 439-440.

² Vezi: *Statutele Reuniunii femeilor române de confesiune greco-ortodoxă din Poarta Branului*, Brașov, 1897; Mioara Voicu, *Câteva date privitoare la înființarea Reuniunii femeilor române din Bran*, „Cumidava”, 1983, p. 167-169.

³ Simona Ștîger, *op. cit.*, p. 454.

trecut, în privința spiritului de inițiativă și punere în practică a anumitor activități caritabile și a spiritului de sacrificiu din timpul Războiului de Independență a României din 1877-1878 și al Primului Război Mondial – să ne aplecăm mai apriat atenția asupra acestor aspecte și să încercăm să scoatem la lumină, pentru început, câteva dintre realizările lor importante și zonele de competență asumate prin statute, cu accent pe cele două societăți din Făgăraș.

Înființare și organizare

Prin decizia ministerială nr. 747 din 10 ianuarie 1877 erau aprobate statutele „Reuniunii femeilor române din Făgărașiu și giuru pentru ajutorarea învățământului”, întocmite și expediate în 6 decembrie anul anterior, având ca scop primordial „întemeierea unui fond pentru ajutorarea școalei profesionale române unite din Făgărașiu”, iar în extenso îmbunătățirea salariilor dascălilor, premiarea școlărilor care aveau progrese însemnate la învățătură, procurarea de haine pentru elevii săraci, dotarea școlii cu rechizite și mobilier necesar, iar când fondul va avea consistență zidirea unui nou edificiu școlar⁴.

Veniturile fondului urmau să provină din taxele membrilor Reuniunii (fondatoare, „ordinare”/de rând și ajutoare), veniturile obținute în urma „petrekerilor” ce se vor organiza în folosul societății, dividendele după acțiuni în bancă, donații în bani și materiale – veșminte, manuale școlare, alimente ș.a.

Alături de cele trei categorii amintite, mai era specificată și cea a membrilor onorifice, pe care le denumea ca atare doar adunarea generală, ca urmare a meritelor speciale avute în folosul societății.

Cheltuieli nu se puteau face până când fondul nu atinge suma de 5.000 florini (abia în mai 1908, fondul reuniunii atinsese suma respectivă; echivalentul a 10.000 de coroane), iar apoi două treimi erau destinate scopurilor prevăzute în statute, ultima treime fiind capitalizată.

Forurile de conducere erau adunarea generală, comitetul și biroul, prima – fie ordinară ori extraordinară – constând din membrele fondatoare și ordinare, care aveau vot decisiv, cele ajutoare beneficiind doar de vot consultativ. Adunarea, care se organiza de două ori pe an, se ocupa cu: alegerea președintei, „eventual” a vicepreședintei și casierei; alegerea comitetului „dirigent” consultativ, constând din opt membre ordinare și patru supleante; primirea și dezbateră raportului financiar; stabilirea bugetelor anuale; eventuala modificare a statutelor; dezbateră altor obiecte ce nu țineau de competența comitetului. Adunările extraordinare se puteau convoca doar în situații speciale sau la cererea motivată a cel puțin zece membre. Deciziile se luau cu majoritate relativă și cu două treimi doar în cazul modificării statutelor⁵. Abia târziu, în cadrul ședinței din 30 noiembrie 1913, Comitetul însărcina pe vicarul Iacob Popa, membru în conducere, cu întocmirea unui „Proiect de modificare” a statutelor, pe care să-l înainteze spre dezbateră în proxima ședință⁶.

⁴ „Familia”, nr. 9/26 faur (11 martie) 1877, Budapesta, p. 105.

⁵ *Ibidem*, p. 105-106.

⁶ *Protocolulu Reuniunii femeiloru romane greco-catolice din Făgărașiu 1880*, manuscris aflat în colecția „Document” a Muzeului Țării Făgărașului „Valer Literat”, nr. inv. II-2.299, f. 65-66 [infra: *Protocolulu Reuniunii femeiloru romane greco-catolice din Făgărașiu*].

Comitetul și biroul erau alese pe o perioadă de trei ani, cu posibilitatea ulterioară de realegere; pe lângă comitet mai erau aleși și patru bărbați, care aveau vot consultativ. Printre îndatoririle generale de bază ale comitetului se consemnau administrarea finanțelor Reuniunii și sporirea lor. Președinta societății trebuia să păzească „cu toată acuratețea statutele reuniunii și a priveghea neobosit ca și din partea membrilor comitetului să se aducă la îndeplinire tot ce s-a așezat prin statute, și a năzui cu tot zelul spre înaintarea binelui acestui institut filantropic”. De asemenea, să reprezinte societatea în problematica externă. La rândul său, casiera avea obligația ținerii exacte a socotelilor, iar secretarul (totdeauna bărbat) de a ține în ordine actele și de a întocmi toate protocoalele adunării generale și ale comitetului⁷.

În cele din urmă, societatea femeilor greco-catolice s-a dovedit a fi nu numai una cu scop filantropic, ci și cultural, activitatea sa bazându-se îndeosebi pe organizarea unor spectacole de teatru, poezie și muzică, baluri, serate și tombole. De asemenea, trebuie amintit că, după modelul reuniunii din Brașov, societatea avusese în plan și înființarea unei Școli de fete în Făgăraș⁸.

Scopul principal al reuniunii nu se putea modifica, iar aceasta se putea desființa doar în caz neprevăzut, fondul societății urmând a fi transferat în totalitate pe seama bisericii greco-catolice din Făgăraș⁹.

Prima președintă a Reuniunii a fost aleasă Zinca Roman, soția unuia dintre cei mai cunoscuți avocați români și lideri naționali făgărășeni, Ioan Roman. În anul 1880, Zinca Roman a fost realeasă, alături de ea în comitet mai figurând: Ecaterina Negrea – vicepreședintă, Ana Chișoreanu – casieră, Catinca Aiser, Elena Alutan, Maria Pop, Sofia Bologa, Ana Ghimbă-șanu, Emilia Ganea, Matilda Gremoiu, Aurelia Cepeș – membre, vicarul Alexan-dru Micu, Ioan Roman, Ioan Pop și Demetriu Chișoreanu – „bărbați de încredere”¹⁰.

Zinca Roman

⁷ „Familia”, nr. 9/1877, p. 106.

⁸ Nicolae Aron, *Monografia bisericilor, școalelor și reuniunilor române din Făgăraș*, Făgăraș, Tipografia Jer. Preda, 1913, p. 128-133.

⁹ „Familia”, nr. 9/26 faur (11 martie) 1877, p. 106.

¹⁰ *Protocolulu Reuniunei femeiloru romane greco-catolice din Făgărașiu*, f. 2, 5.

Aproape două decenii mai târziu, cu ocazia alegerilor din iulie 1899, la conducerea societății femeilor greco-catolice se alegea aceeași Zinca Roman, dar în comitet mai apăruseră și alte nume: Elisabeta Pop – vicepreședintă, Cristina Ghimbășan, Lucreția Micu, Maria Cerghit, Ioana Cinteș, Ana Motoc – membre. Bărbați de încredere: vicarul Iacob Macaveiu, Ioan Cinteș și avocatul Andrei Micu¹¹.

În 1904 deceda președinta Zinca Roman, eveniment care a fost comemorat cu ocazia adunării generale din decembrie, vice-președinta Lucreția Pop aducându-i un respectuos omagiu: „[...] în decurs de 27 ani a știut conduce cu rară înțelepciune și zel această reuniune, de a ajuns în starea înfloritoare în care se află, ba cei mai mult la diferite petreceri și conveniri a jertfit materialmente din caseta sa proprie numai ca să prospereze această reuniune și să ajungă cât mai în grabă scopul ei menit”¹².

În cadrul aceleiași adunări, a fost aleasă noua conducere: Lucreția Pop – președintă, Luiza Făgărașan (sora defunctei) – vice-președintă, Ana Chișorean – casieră, Lucreția Micu, Ana Motoc, Maria Cernea, Maria Cerghit, Carolina Cozgară, Pompilia Toflea, Ioana Cinteș, Cristina Ghimbășan – membre, Aurora Damian, Catinca Cepeș, Elena Pop, Maria Langa – membre suplente, Ioan Cinteș – notar, Iacob Macaveiu, Andrei Micu și învățătorul Andrei Stroie – bărbați de încredere¹³; comitetul era reales în martie 1907¹⁴.

În iunie 1913, președinta Elisabeta Pop își înainta demisia de la conducere, invocând serioase motive de sănătate; comitetul era de acord, dar o ruga ca, pe măsura stării de sănătate, să rămână alături de reuniune, ca „povățuitoare și ocrotitoare”¹⁵. În aceeași lună, în cadrul adunării generale, la propunerea deputatului N. Șerban pentru o nouă conducere, se aleg în unanimitate persoanele nominalizate de el, președintă devenind Lucreția Micu, iar vice-președintă Maria Cernea; totodată, fosta președintă a fost aleasă membră de onoare¹⁶.

Cum aminteam, abia în mai 1908 era atinsă suma-țintă stabilită prin statute, moment în care președinta societății propunea Comitetului ca o treime să fie folosită pentru procurarea de rechizite pe seama școlii confesionale, iar o anumită sumă să-i fie acordată ca remunerație învățătorului, care purta și grija agendelor cotidiene ale reuniunii, ceea ce s-a și aprobat¹⁷. Mai departe, în toamna aceluiași an se propunea acordarea pe seama bisericii greco-catolice a 300 de coroane spre a putea fi plătită leafa învățătorului confesional, mărită din nou prin lege¹⁸.

Conform protocoalelor Reuniunii, întocmite începând cu anul 1880, ca membre s-au înscris persoane – femei și câțiva bărbați – din multe alte localități ale comitatului și chiar din Vechiul Regat: Șercaia, Nou Român, Vad, Șinca Veche, Tohanu Vechi, Copăcel, Perșani, Ohaba, București, Ploiești etc.

¹¹ *Ibidem*, f. 21, 22.

¹² *Ibidem*, f. 28.

¹³ *Ibidem*, f. 29.

¹⁴ *Ibidem*, f. 36.

¹⁵ *Ibidem*, f. 61.

¹⁶ *Ibidem*, f. 64.

¹⁷ *Ibidem*, f. 39.

¹⁸ *Ibidem*, f. 41.

În decembrie 1905 se înștiința că reuniunea greco-catolică însuma 31 de membre fondatoare și pe viață¹⁹, iar în martie 1907 numărul membrilor se ridica la 45: 37 membre fondatoare, patru pe viață și patru ordinare²⁰.

În 1902, societatea a adresat o rugămintă mitropolitului Victor Mihali de a patrona reuniunea, dar acesta a refuzat, comunicând că „nu primește patronatul”²¹, fără a da vreo explicație.

Depuneri spre capitalizare și fructificare a avut reuniunea inițial la banca „Albina” din Sibiu, apoi capitalul a fost transferat la institutul de credit „Furnica” din Făgăraș, la scurt timp după înființarea acestuia în anul 1883, unde s-a păstrat în permanență până în 1918.

În 3 iulie 1909, în cadrul adunării generale a reuniunii unite, președinta Elisabeta Pop a adresat câteva cuvinte, făcând o retrospectivă a activității desfășurate până atunci: „[...] constat că reuniunea noastră – deși mai modestă la aparență –, dar încet-încet și fără mult alai, totuși progresează și nu-și uită nici un moment de sublimul ei scop. [Î]Mi pare bine și mă bucur din inimă când văd că în sânul acestei reuniuni domnește pacea și buna înțelegere, căci numai așa ne putem numi demne urmașe ale întemeietoarelor acestei reun[iuni], de acum 33 de ani trecuți.

Cred și sunt convinsă că fiecare dintre D-voastră se bucură împreună cu mine văzând cum reun[iunea] noastră acum după trei decenii de muncă pacinică și liniștită și-a ajuns ținta, adică acolo încât [î]și poate începe și îndeplini scopul principal prevăzut în paragr[aful] I din statute, ajutorarea școlii.

Pân[ă] acum am fost restrânși a lucra numai pentru întregirea capitalului necesar și recerut de statute de a-și putea pune în praxă activitatea, acum însă mulțămîta ceriului și bunei armoni[i] ce domnește între membre, ni s-a deschis terenul de activitate. Acum trebu[i]e să ne îndreptăm privirea spre școală, pentru care am lucrat atâț[i]a ani cu dragoste și cu dorința de a ne-o susține și apăra sub orice împrejurări, ca și pe cel mai scump tezaur al nostru [...].

Trebu[i]e să păstrăm cu scumpătate roadel[e] muncii noastre de peste trei decenii, să le folosim cu chibzuială și numai în mod potrivit și demn de întemeietorii acestei corporațiuni”²².

În februarie 1915 era anunțat decesul președintei Reuniunii greco-catolice, Lucreția Micu. A fost înlocuită la conducere cu Maria Cernea relativ târziu, undeva în a doua parte a anului 1916 sau începutul celui următor – abia la 24 mai 1917 documentul ne-o indică cu certitudine în această calitate²³, – aflându-se în fruntea reuniunii și la finele anului 1918.

¹⁹ *Ibidem*, f. 30.

²⁰ *Ibidem*, f. 36.

²¹ *Ibidem*, f. 26.

²² *Ibidem*, f. 46-47.

²³ *Ibidem*, f. 82.

Cu certitudine și statutele „Reuniunii femeilor române greco-ortodoxe”, întocmite tot în anul 1876 și aprobate de Guvern la începutul celui următor, conțineau în bună măsură aceleași prevederi și aceeași organizare ca în cazul celei greco-catolice, prima președintă a sa fiind Anastasia Popescu (între 1876-1887), soția protopopului ortodox al Făgărașului, Petru Popescu. I-au urmat la conducere Maria Aiser (1887-1892), Maria Dan (1892-1905), Eugenia Turcu (1905-1906), Ana Poparadu ș.a., informațiile aflate până acum nefiind concludente în privința stabilirii exacte a persoanelor și a anilor de conducere de după Eugenia Turcu.

Anastasia Popescu

Despre înființarea acesteia din urmă, preotul ortodox din Galați (peste Olt de Făgăraș, astăzi cartier al orașului), Nicolae Aron, afirma că prilejul s-a ivit în prima parte a anului 1876, când Consistoriul din Sibiu solicita bisericilor subordonate strângerea de fonduri pentru sprijinirea școlilor confesionale. Anastasia Popescu, o femeie întreprinzătoare, a fost prima care s-a oferit să colecteze fonduri la biserică, întocmind în acest sens o listă cu toate doamnele din Făgăraș și Galați, cu bărbații mai înstăriți și l-a însărcinat pe cantor să adune bani de la cei înscrși – câte 2-3 fileri. A colectat o sumă mică, totuși, de 60 fileri, reprezentând un început modest, dar considerat pe atunci promițător. După sfârșitul acțiunii, Anastasia Popescu le-a convocat pe damele ortodoxe din Făgăraș la școala confesională pentru a se consulta în privința folosirii banilor. La unison, acestea au decis să pună bazele unui fond al „Reuniunii Femeilor Române din Făgăraș” și din jur, momentul fiind considerat ca începutul acestei reuniuni.

Prima întâlnire oficială a societății a avut loc la 26 martie 1876, la care au participat, pe lângă femeile române (îndeosebi soții de avocați, dar și de funcționari, proprietari ș.a.), și câțiva bărbați cu greutate în spațiul făgărășean: Ioan Codru-Drăgușanu, vice-căpitanul comitatului, protopopul Petru Popescu și perceptorul Nicolae Cip/u. În cadrul întâlnirii, membrele fondatoare – printre care Anastasia Popescu, Luiza Grămoiu și Ana Chișereanu – au donat fiecare câte 20 de fileri, iar cele ordinare câte 10 fileri. Totodată, cotizația anuală a fost stabilită la doi florini, sumă totuși relativ mare și pentru femeile cu dare de mână²⁴.

Din păcate, datorită informațiilor relativ puține descoperite pentru deceniile următoare, asupra evoluției și dezvoltării reuniunii ortodoxe ne vom referi ceva mai puțin. Știm de pildă că în martie 1910 apărea un conflict major în interiorul acesteia, în „Gazeta Transilvaniei” dându-se publicității un extras din protocolul luat în ședința Comitetului

²⁴ Nicolae Aron, *op. cit.*, p. 128-133.

ținută în 28 martie în localul școlii ortodoxe din Făgăraș, fiind de față Ana Poparadu – președintă, Luiza Șenchea – vicepreședintă, Lucreția Burlea, Ana Ciocănelea și Maria Pop – membre; bărbați în consiliu: vice-comitele Alexandru Belle, avocatul Ioan Șenchea, protopopul Nicolae Borzea și Ioan Halmaghi. Se arată că în urma unui articol din săptămânalul făgărășean „Țara Oltului” publicul a fost „sedus”, fiind informat că Eugenia Turcu era președinta reuniunii, dar aceasta doar din cauza alegerii organizate în 1909 de „fracțiunea celor nemulțumiți”, alegere care însă fusese anulată prin decizia vicecomitelui. Se propunea rectificarea informației în ziarele „Gazeta” și „Olteanul”, președinta de facto fiind Ana Poparadu și nu Eugenia Turcu²⁵.

Problematica conflictului intern a fost înaintată până la ministerul de resort de la Budapesta și în august 1910 s-a emis în această privință o decizie ministerială, ministrul de culte anulând alegerea de președintă a Anei Poparadu și a secretarului N. Borzea, ca fiind „făcută cu femei *nemembre* și a ordonat alegere nouă, ce are să se înfăptuiască de către vechile și adevăratele membre ale reuniunii”²⁶.

Interese și acțiuni comune

Este demn de remarcat că încă din anul 1877, cu prilejul Războiului de Independență, așa cum vom observa mai jos, de multe ori cele două societăți au activat ca una singură, dar, în acest stadiu al cercetării, doar din anul 1883 constatăm organizarea în comun și „a unor reprezentațiuni teatrale în favorul ambelor reuniuni ale femeilor”²⁷. Mai târziu, în aprilie 1908, Comitetul societății greco-catolice propunea o nouă acțiune culturală comună cu reuniunea soră ortodoxă, pentru a doua zi de Rusalii, ale cărei venituri să fie împărțite în mod egal, detaliile urmând a fi stabilite în urma unei întâlniri la școala confesională ortodoxă din oraș²⁸. Ședința comună, în lipsa conducerii societății greco-catolice, motivată temeinic, a fost condusă de vice-președinta reuniunii ortodoxe, Ana Poparadu. S-a decis în final desemnarea unei comisii mixte care să se ocupe cu stabilirea punctelor din program și a celorlalte „preparative”²⁹, însă aflăm ulterior că petrecerea a fost amânată pe „timp nedeterminat”³⁰. În 15 februarie 1909, în schimb, constatăm o reușită a unei acțiuni comune, profitul net fiind împărțit în beneficiul ambelor reuniuni³¹.

Reuniunea greco-catolică a avut colaborări și cu alte instituții și societăți. De pildă, la finele anului 1908, „Crucea Roșie” din Făgăraș lua inițiativa organizării unui „Picnic”, în scopul ajutorării săracilor din Făgăraș, la care acțiune a fost invitată atât societatea română greco-catolică, precum și cea ortodoxă, dar și reuniunile similare maghiară, germană și evreiască; Comitetul femeilor greco-catolice a decis să participe, dar împreună cu reuniunea soră ortodoxă, pentru a putea împărți cheltuielile ce decurgeau din organizare³².

²⁵ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 66/24 martie (6 aprilie) 1910, p. 3.

²⁶ Idem, nr. 183/22 august (4 septembrie) 1910, p. 3.

²⁷ *Protocolul Reuniunii femeilor romane greco-catolice din Făgărașiu*, f. 14.

²⁸ *Ibidem*, f. 37.

²⁹ *Ibidem*, f. 38.

³⁰ *Ibidem*, f. 39.

³¹ *Ibidem*, f. 43.

³² *Ibidem*, f. 41.

Pe de altă parte, Reuniunea femeilor unite a oferit sprijin, inclusiv financiar, altor societăți și reuniuni din oraș, precum proceda în ianuarie 1909, când acorda o sumă de 10 coroane pe seama „Societății maghiare de cântări”³³.

Pentru atingerea scopului în organizarea diverselor activități cu caracter cultural au apelat femeile unite în nenumărate rânduri și la concursul Reuniunii tinerilor români din Făgăraș și jur.

Începând cu decembrie 1910, a fost inițiată o nouă acțiune de către Reuniunea greco-catolică – serbarea Pomului de Crăciun –, scopul său fiind acela de ajutorare a copiilor școlari săraci: „Reuniunea femeilor gr. cat. române din Făgăraș, [...], a inițiat anul acesta un lucru foarte lăudabil și vrednic de perpetuare în viitor, și urmat și de alții prin frumosul obicei de a aranja pe seama copiilor pom de Crăciun”. A fost prezent și vicarul Iacob Macaveiu, alți frunțași și părinții elevilor. După interpretarea colindelor a început împărțirea darurilor: dulciuri, vestminte, rechizite școlare³⁴.

Din anul următor, 1911, suntem informați și despre modul cum decurgea acțiunea serbării Pomului și împărțirea darurilor. Participanții s-au întrunit în școala confesională greco-catolică, după care a urmat intrarea copiilor, doi câte doi, în sala „curată și frumos decorată”. Apoi s-au așezat „în jurul pomului împodobit și luminat de sute de luminițe, care erau tot ca atâtea steluțe pe bolta cea vânăta a cerului înseninat.

Îți era mai mare dragul privind la micuții școlari, cum sunt ei de veseli [...], cum se uitau cu mirare la «Pomul» încărcat de bomboane, turtulițe, smochine ș.a. de ale mâncării”. Apoi învățătorul deschidea festivitatea, iar copiii, îngenunchiați în jurul Pomului, rosteau rugăciunea „Tatăl nostru”, acțiune urmată de interpretarea unor colinde și a unei poezii, cântate de corul școlarilor. Au luat cuvântul președinta reuniunii, învățătorul și vicarul I. Macaveiu, acesta din urmă laudând „această nobilă și adevărată faptă creștinească”. Apoi, la masa cu daruri, veneau pe rând copiii, primind fiecare, „cu nespusă bucurie”, vestminte, bomboane și alte articole alimentare. „Sfârșindu-se împărțirea, se depărtează unul câte unul în liniște către casă, cu cea mai mare îndestulare și fericire că «Moș Crăciun» le-a adus multe lucruri frumoase”³⁵.

Identic a procedat și reuniunea ortodoxă, în 1911 fiind la prima acțiune de acest gen, care și-a dorit cu acest prilej să aducă bucurie „în sufletele micilor creștini”, „dăruindu-le unora dintre ei – celor mai lipsiți de mijloace materiale – articole de îmbrăcăminte, haine diferite, încălțăminte, cârpe, batiste, bluze, rochii, gulere, păpuși, cărți și poame”. Toate acestea au fost posibile în urma inițierii unei colecte, la care au subscris și făgărășeni de altă naționalitate³⁶.

Alte acțiuni culturale cu scop caritabil inițiate de cele două societăți de femei au beneficiat constant de sprijinul marelui om de cultură Aurel P. Bănuțiu, directorul „Fondului de Teatru Român”, precum în februarie 1911, când la acțiunea culturală a Reuniunii femeilor greco-catolice a pus în scenă „frumoasa piesă teatrală «Două soacre», predată de diletanții noștri [...]. Piesa a reușit peste așteptare [...]. Predarea acestei piese este cea mai bună dovadă că teatru se poate preda foarte bine din partea diletanților dacă au pe cineva să-i instruiască.

³³ *Ibidem*, f. 42.

³⁴ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 281/22 decembrie 1910, p. 3.

³⁵ „Olteanul”, nr. 42-43/22 decembrie n. 1911, p. 8-9.

³⁶ *Idem*, nr. 44/29 decembrie n. 1911, p. 4.

Deci mulțămită [...] în primul rând se datorește d-lui Aurel Bănuțiu [...].

S-au prezentat cele mai de frunte persoane ale vieții noastre românești din Făgăraș și jur, dar afară de aceasta s-au mai prezentat și străinii în număr însemnat, încât sala de la hotel «Paris» de astă dată iarăși s-a părut prea mică, abia putând cuprinde publicul numeros, doritor de a vedea ceva frumos la noi în Făgăraș³⁷.

La 20 aprilie 1913, în cadrul ședinței Comitetului societății greco-catolice s-a luat în discuție adresa-invitație a Reuniunii femeilor române din Brașov de a participa la proiectatul congres al femeilor române din Transilvania și Ungaria. Fiind un acord general, s-a decis ca la congres Reuniunea să fie reprezentată de vice-președinta Maria Cernea, alături de alte trei doamne din conducere și doi dintre bărbații de încredere³⁸. Apoi, în cadrul adunării Reuniunii femeilor greco-catolice din 26 februarie 1915 s-a ridicat și problema participării, cu două membre, la Congresul Uniunii Femeilor, ce urma să se organizeze la Sibiu în 8-9 iunie. Adunarea a decis participarea vice-președintei Reuniunii și a casierei³⁹.

Cu prilejul ședinței Comitetului aceleiași societăți, din 24 mai 1914, constatăm depășirea competențelor stabilite prin statute. „Crucea Roșie” din Făgăraș propunea reuniunii o acțiune caritabilă pentru sprijinirea spitalului comitatului, anume procurarea de așternuturi, albituri de pat și altele asemenea pe seama bolnavilor și îngrijitoarelor. După discuții, s-a decis procurarea celor necesare pentru dotarea completă a cinci paturi de spital⁴⁰.

Războiul de Independență

În privința contribuției femeilor române făgărășene și brănene la efortul de război al României – colectarea de bani, alimente, îmbrăcăminte și materiale sanitare –, putem afirma că a fost unul remarcabil, la acțiune luând parte toate categoriile sociale. Inițiativa străngerii de colecte pornise de la Sibiu, unde, la 5/17 mai 1877, s-a constituit un comitet de românce care urmau să se ocupe cu colectarea de ofrande pentru Crucea Roșie din România.

La două zile după constituirea Comitetului din Sibiu, George Barițiu publica și el în „Gazeta Transilvaniei” un apel către femeile române, prin care le cerea formarea de comitete în toate localitățile din Transilvania, tot cu scopul străngerii de ofrande. În urma acestui apel, la 11/23 mai femeile române din Făgăraș au format „Comitetul de sprijinire a războiului de independență”, cu scopul ajutorării soldaților români căzuți „pe câmpul bătăliei pentru libertate”⁴¹, fiind compus din 12 membre și avându-le ca lidere pe Anastasia Popescu și Zinca Roman. Remarcabilă a fost asocierea la formarea Comitetului a celor două societăți de femei din Făgăraș, care s-au considerat cu acest prilej a fi una singură, cu scopul desfășurării de acțiuni comune, în concordanță cu dezideratul național pe care-l reprezenta independența de stat.

Comitetul făgărășean a organizat la nivelul întregului comitat o rețea de colectori, în care au fost cooptați preoți, învățători, avocați, notari și câțiva gospodari, dar mai ales soțiile

³⁷ Idem, nr. 6/3 (16) februarie 1911, p. 3.

³⁸ *Protocolul Reuniunii femeilor romane greco-catolice din Făgărașiu*, f. 60.

³⁹ *Ibidem*, f. 82.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 80.

⁴¹ Ștefan Suciu, *Contribuția Brașovului la sprijinirea războiului de independență*, în *Brașovul și Independența de stat a României* (Cumidava, X), Brașov, 1977, p. 75.

și fiicele acestora. În pofida măsurilor luate de Guvernul budapestan și autoritățile comitatului în privința interzicerii colectelor, nu s-a înregistrat stoparea acțiunilor, descoperindu-se noi modalități de a le îndeplini. Una dintre ele s-a manifestat prin colectarea de către persoane particulare – admisă de autorități –, care a condus la reorganizarea întregii campanii și a cunoscut o amploare fără precedent.

Primele colecte din comitatul Făgăraș au fost trimise la începutul lunii august 1877, precum atestă o scrisoare a Crucii Roșii din România către Anastasia Popescu și Zinca Roman, prin care se confirma primirea sumei de 558 lei⁴². Apoi, la 9 august, pe lângă materiale sanitare și îmbrăcăminte, era expediată și o sumă de bani în valoare de 183,50 florini, un napoleon și jumătate, un galben și doi taleri imperiali⁴³. În aceeași lună, cele două președinte ale reuniunilor expediau spre București o colectă în valoare de 70,50 florini și 2 lei noi⁴⁴.

În 14 septembrie 1877, se expediau 224,21 florini⁴⁵, iar o zi mai târziu „Gazeta” publica o listă cu colectele realizate în alte localități făgărașene⁴⁶.

Aceleași destoinice militante pe tărâm social și național, Anastasia Popescu și Zinca Roman, lansau prin intermediul presei, în 21 noiembrie 1877, un nou apel pentru colecte, „căci frații noștri sângerează pentru cauza românismului, prin urmare a noastră, a fiecărui român”. Chemarea acestora a avut din nou ecou, până la sfârșitul lunii fiind colectată o sumă de 321 florini⁴⁷, pentru ca în ultimele două luni ale anului să se mai înregistreze o altă colectă în valoare de 245 franci aur și 132 florini⁴⁸.

De asemenea, documentele consemnează colecte în bani și obiecte realizate la sfârșitul lui 1877 în mai multe localități ale comitatului. Acțiunile de colectare au fost continuate și la începutul anului următor, stând mărturie din nou solidarității românești⁴⁹.

Din alte surse suntem informați asupra colectării sumei de 190 franci aur și 276 florini, expediată de Zinca Roman la 14 februarie⁵⁰, iar la 13 martie, Anastasia Popescu să trimită, la rândul său, Crucii Roșii de la București ajutoare diverse în valoare totală de 185 florini⁵¹.

Efortul material a fost unul considerabil, din calculele efectuate în acest stadiu reieșind că s-au trimis în România din comitatul Făgărașului sume importante de bani – peste 1.000 florini, 668,42 lei, 200 franci în aur, 2 taleri, un galben și un napoleon jumătate –, la care s-au adăugat cantități apreciabile de îmbrăcăminte, pânză, pansamente, bandaje, cereale ș.a.

⁴² *Ibidem*, p. 230-231 (Anexe, doc. nr. 100).

⁴³ *Ibidem*, p. 239 (Anexe, doc. nr. 111).

⁴⁴ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 60/1877, p. 4; vezi și Ștefan Suciu, *op. cit.*, p. 239-240 (Anexe, doc. nr. 112).

⁴⁵ Serviciul Județean Brașov al Arhivelor Naționale [infra: SJBAN], Fond *Prefectura județului Făgăraș*, 1878, doc. nr. 109.

⁴⁶ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 72/1877, p. 4.

⁴⁷ SJBAN, *fd. cit.*, doc. nr. 109; vezi și Ștefan Suciu, *op. cit.*, p. 82.

⁴⁸ *Ibidem*, 1877, Registru nr. 215; *ibidem*.

⁴⁹ Vezi amănunte în: Constantin Băjenaru, *Contribuții ale românilor din comitatul Făgăraș la Războiul pentru cucerirea Independenței de stat a României*, `Colegium Mediense. V. Comunicări Științifice. XIV”, Mediaș, 2015, p. 92.

⁵⁰ SJBAN, *fd. cit.*, 1878, Registru nr. 232.

⁵¹ *Ibidem*.

Primul Război Mondial

Imediat după debutul ostilităților, vice-președinta societății greco-catolice, Maria Cernea, propunea plenului ședinței extraordinare din 6 august 1914 întreprinderea unei colecte spre ajutorarea celor rămași acasă după plecarea la război a bărbaților, ceea ce s-a și aprobat, încredințându-se trei membre cu organizarea acțiunii⁵².

Mai târziu, în ședința Comitetului din 1 septembrie se propunea o acțiune pentru procurarea de vestminte pe seama soldaților de pe front, iar decizia a fost aceea de a se aloca 100 de coroane din casierie, care să se întrebuițeze pentru „lipse reale”: fie pentru răniți, fie pentru cei rămași acasă, ori pentru armata dacă s-ar solicita sprijin⁵³.

La sfârșitul aceleiași luni, societății i se solicita de către „Crucea Roșie” din Făgăraș, ca de altfel și celorlalte reuniuni locale, să participe la acțiunea de procurare de apărătoare de genunchi și „șepci de iarnă” în beneficiul soldaților de pe front. Comitetul răspundea afirmativ, decizând procurarea a 24 perechi de apărătoare și 50 de șepci, costurile urmând a fi suportate din casieria reuniunii⁵⁴. Cu aceeași ocazie, se propunea și procurarea de schimburi pe seama răniților aflați sub îngrijire în Spitalul din Făgăraș, iar pentru atingerea scopului se decidea întreprinderea unei colecte printre făgărășenii „mărinimoși și cu dare de mână”⁵⁵.

În 16 noiembrie 1914 avea loc o ședință comună a celor două reuniuni de femei din Făgăraș, prilej cu care, încă de la început, vicarul I. Popa elogia importanța ce au adus-o și o aduceau în viața socială a comitatului reuniunile de femei. Apoi Maria Șerban informa pe cei prezenți despre deciziile societății locale de Crucea Roșie „Augusta” privind serbarea Pomului de Crăciun: organizarea Pomului, separat, pentru copiii de școală, pentru soldații răniți aflați în spitalul local și pentru soldații aflați pe front. Cele două societăți erau de acord cu propunerea, doar cu amendamentul ca darurile de Crăciun pentru copii să fie distribuite „în cadrul festivităților școlare la Crăciunul românesc”, în caz contrar renunțându-se la acțiune⁵⁶. Trei zile mai târziu, comitetele reunite erau informate că „Augusta” nu este de acord cu separatismul, iar ca urmare comitetele decideau de comun acord participarea elevilor și învățătorilor români la serbarea comună a Pomului de Crăciun, dar nu și a membrilor celor două reuniuni⁵⁷.

La 9 decembrie 1914, într-o nouă ședință comună, Maria Șerban își exprima opinia că ar fi un gest de pură umanitate dacă de Crăciun li s-ar face o surpriză plăcută și soldaților români răniți aflați în cele două spitale de aici. Ideea a fost împărtășită și de vicarul I. Popa, dar cu amendamentul ca acțiunea să-i cuprindă și pe soldații de alte naționalități. Comitetele au fost în principiu de acord, urmând ca detaliile să fie stabilite cu altă ocazie⁵⁸. Ulterior, comitetele reunite erau informate că în urma colectelor comune s-au adunat peste 300 de

⁵² *Protocolulu Reuniunei femeiloru romane greco-catolice din Făgărașiu*, f. 70.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 71.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 71-72.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 72.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 73.

coroane și mai multe alimente. În final s-a luat decizia ca soldații, indiferent de naționalitate, să primească drept cadou de Crăciun câte un colac, 12 țigărete, o batistă, mere, nuci și doi deciletri de vin. Totul era împreunat „cu o mică ceremonie, cântând corul mixt câteva colinde”⁵⁹.

Și în decembrie 1915 s-a întreprins o colectă benevolă de Crăciun, prin intermediul unui comitet de femei, pentru dăruirea de veșminte, rechizite și alimente elevilor săraci de la școala confesională greco-catolică din oraș⁶⁰.

Cu prilejul adunării generale din 14 martie 1915, pe marginea raportului pe anul 1914 vicarul Iacob Popa afirma că activitatea reuniunii a fost mult mai amplă față de anul anterior, „ba pot zice că a trecut peste limitele Statutelor, și aceasta din cauza Războiului mondial ce a căzut asupra țării[i] noastre.

Față de acest război fără pereche în istoria omenimi[i] reuniunea noastră, laolaltă cu reun[iunea] gr. or. din loco, a adus jertfe în bani din casa reun[iunii], a colectat vestminte, alimente et[c]. et[c]., care au fost întrebuințate pentru soldații de pe câmpul de luptă, pentru răniții de prin spitalele din localitate și pentru orfanii de acasă rămași după cei duși”.

De asemenea, cu aceeași ocazie, era adusă pentru prima dată în discuție contopirea celor două reuniuni de femei române făgărașene: „[...] referitor la schimbarea Statutelor, cuvântul «in suspenz» să fie înlocuit cu «până ce se va putea realiza modificarea Statutelor în sensul de a se apropia cât se poate mai mult laolaltă cele două reuniuni române de femei din Făgăraș, după ce de prezent sunt încă în curgere pașii necesari spre această apropiere”⁶¹.

Luna următoare, în aprilie, cu ocazia unei noi ședințe comune, celor două reuniuni li se propunea de către societatea „Augusta” un alt tip de acțiune și anume să-și îndrepte atenția și asupra soldaților care decedau în spitalele din Făgăraș, pentru care „la înmormântare să fie reprezentate de un număr oarecare de membre, să depună o cunună cât de simplă pe poșciugul celui răposat și să i se tragă clopotele la biserica de care se ține [...]”. Fără să stea pe gânduri, ambele comitete au fost cu totul de acord în privința propunerii⁶². Cu același prilej era indicată situația colectei de Paști efectuată pentru soldații răniți aflați în spitale; la fiecare rănit (aproximativ 600 cu totul), dar și la 100 de îngrijitori, fără deosebire de naționalitate, li s-au dăruit ouă roșii, țigărete și vin; tot în acest scop, din contul „Colecta răniților” (care depășea 250 de coroane), fusese scoasă și cheltuită o sumă de aproximativ 50 de coroane⁶³.

La începutul lui ianuarie 1916, în articolul „Activitatea de caritate a Reuniunilor Femeilor Române din Făgăraș față de răniți” era reliefată toată activitatea caritabilă de până atunci a celor două societăți românești. Despre cea ortodoxă se afirma: „Îndată cu începutul războiului mondial, care a dus pe fronturile sale floarea bărbaților națiunii române, Reuniunea femeilor gr. or. s-a pus în legătură nu numai cu Crucea roșie, ci a început mai cu s[e]amă o activitate independentă, alătura cu reuniunea soră gr. cat.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 73.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 80-81.

⁶¹ *Ibidem*, f. 76-77.

⁶² *Ibidem*, f. 78-79.

⁶³ *Ibidem*, f. 79.

La stăruința presidentelor s-a statorit o conlucrare între ambele Reuniuni [...] pe terenul de binefacere.

În august, la plecarea soldaților în război, membrele Reuniunilor a[u] petrecut pe ostași la gară, îmbărbătându-i și dăruindu-le flori, țigarete și altele.

Pe urmă s-a organizat colectă de rufărie [...]. Astfel a adunat Reuniunea și a donat spitalului de rezervă militar 900 bucăți de rufărie; iară Crucii roșie, Reun[iunea] gr. or. a donat 10 paturi complet aranjate, 1.200 bucăți împletituri de lână, precum: mânecări, genunchiere, bonete etc.

Pentru cumpărarea lânii s-a[ua] făcut colecte, o colectă cu un rezultat de 750 cor[oane] s-a făcut pentru serbarea Crăciunului (1914) a soldaților răniți și bolnavi, 800 la număr, primind fiecare din ei felurite daruri.

De asemenea li s-a oferit și la Paști răniților în număr de 1.000, din partea Reuniunilor: ouă roșii, vin, țigarete, cărți etc.

Ambele reuniuni au oferit în decursul războiului răniților din spitale de repetite ori cafele, ciocolate, prăjituri, cărți de rugăciuni, de cetit și jurnale, iară spitalului pentru bolile interne s-au trimis 15 litre de Cognac.

Reun[iunea] gr. or. a trimis și spitalului din Sibiu al Reun[iunii] fem[eilor] rom[âne] 114 bucăți rufărie, multe obiele și valuri de pânză”.

În privința Reuniunii greco-catolice, se relatau acțiunile amintite mai sus”⁶⁴.

În mai 1917, Comitetul reuniunii greco-catolice decidea – după cum observăm pentru prima dată – să subscrie și la un împrumut de stat (cel de-al șaselea), cu o sumă importantă din fondurile societății – aproximativ o treime din total (5.000 coroane)⁶⁵.

În 24 mai 1917, cu ocazia ședinței Comitetului, aflăm că fondurile reuniunii fuseseră sechestrate, probabil în urma evenimentelor din toamna anului anterior, fiind indicat și mobilul: „În privința sistării sechestrului pus pe averea reuniunii din partea judecătorei din loc în urma împrejurării că casiera fostă a reuniunii s-a depărtat, lăsând averea în voia întâmplării, care ajungând în mâ[i]nile poliției din loc a depus-o sub titula de sechestr a lui Liviu Pandrea și consoții la judecătore, iar aceasta a administrat-o ca «sechestr»”. Ca urmare a situației, comitetul decide întreprinderea tuturor pașilor necesari pentru recăpătarea „averii sechestrate pe nedreptul”⁶⁶.

Informații asupra acestei situații apar doar târziu, în 3 februarie 1918, când cu ocazia ședinței Comitetului avocatul Camil Negrea, încredințat cu recuperarea fondului, care între timp ajunsese pe mâna Erariului, informa că făcuse pașii necesari în acest scop și pe baza unei decizii a Judecătorei recuperase o sumă de peste 13.600 de coroane. De asemenea, președinta Maria Cernea aducea la cunoștință că avusese succes în recuperarea unei părți dintre „hârțile aruncate la locuința” avocatului Liviu Pandrea, soțul fostei casiere, prin voința comerciantului Wazek, și a altor peste 600 de coroane⁶⁷.

⁶⁴ „Olteanul”, nr. 1/3 (16) ianuarie 1916, p. 1-2.

⁶⁵ *Protocolulu Reuniunei femeiloru romane greco -catolice din Făgărașiu*, f. 82.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 83.

Ultima ședință a Comitetului societății dinainte de Marea Unire, întrunită ca „adunare electorală”, avea loc în 28 noiembrie 1918, prilej cu care președinta dădea citire ordinului Consiliului Național Central Român, prin care cerea „alegerea urgentă” a doi delegați pentru „Marea Adunare Națională Română” de la Alba Iulia. Cei prezenți alegeau în unanimitate să poarte această sarcină pe avocații Camil Negrea și Iulian Cârje, delegați „cu vot decisiv” și prevăzuți cu „credenționale”⁶⁸. În ultimul an a perioadei în discuție, la conducerea Reuniunii greco-catolice îi aflăm pe: Maria Cernea – președintă; Elena P. Pop – vice-președintă; Eugenia Brumboiu, Carolina Cozgarea, Maria E. Pop, Pompilia Toflea, Roza P. Pop – membre; Andrei Micu, Camil Negrea și Ioan Roșu – bărbați de încredere.

În loc de încheiere

Cu ocazia unor apeluri pentru salvarea portului românesc făgărașean (în aprilie 1911), Leonte Oprișiu zugrăvea astfel rolul femeilor făgărașene: „Către Voi, Matroane române, își îndreaptă privirea azi tot olteanul și vă cere cu lacrimile-n ochi să-i dați mână de ajutor și să-l scăpați din năcazul în care se află.

Știe bine, că voi purtați în piepturi acele inimi, acele simțăminte care au înălțat demnitatea poporului român până la gradul cel mai înalt, așa cât o lume-ntregă își pleacă capul înaintea falnicei Rome. Ține sus și tare, că sufletele Voastre sunt străbătute de acea scânteie electrică, de acel foc sfânt și pururea arzător care luminează mintea și împintenă voința, pentru săvârșirea celor mai mărețe și mai strălucite fapte. Credem ferm și statornic, că *femeia română* de azi nu e lipsită de virtuțile strămoșești care au făcut din poporul român un popor de eroi și de dușmani înverșunați.

Și având o astfel de credință despre demnitatea femeii române, care e geniul apărător al națiunii, nu stă nici un moment la îndoială să Vă ceară ajutorul [...].

Grijiți neîncetat de focul ce arde pe vatra «Zeiței frumuseții», să nu se stingă, ci nutrindu-l faceți s-arunce scânteii orbitoare în jurul celor ce caută la dânsul”⁶⁹.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 84.

⁶⁹ „Olteanul”, nr. 14/31 martie (13 aprilie) 1911, p. 4.

